

Зин публикације

Јелена Јовин
Библиотека Матице српске, Нови Сад
jovinj@bms.ns.ac.rs

Сажетак

Као одраз супкултуре, аматери и фанови стрипа, панк музике, научне фантастике, филма, спорта итд., самостално креирају, издају и дистрибуирају краће публикације. У питању су зин публикације. Велику улогу у њиховој изради игра фотокопир машина уз филозофију „уради сам“. На интернету су доступне и апликације за израду е-зинова. Што се облика тиче, то су ручно рађени леци у облику хармонике, краћих новина налик свескама А5 формата са колажима на насловници, ситни који стоје у кутији шибица, велики зинови величине постера итд. или дигитални зинови који убрзано преузимају примат папирним формама. Циљ израде оваквих алтернативних публикација је потенцирање вредности друштвено маргинализованих група (тамнопутих особа, жена, имиграната, ЛГБТК+ особа), активиста, љубитеља музике, навијача и др. Зинови нису окренути профиту као издавачке куће, већ више креативном изражавању у ограниченим тиражима и потенцирању заједништва. У раду су наведени примери добре праксе из неколико реномираних америчких библиотека које чувају овакву врсту грађе, пружају услуге њиховог коришћења и раде на њиховој популаризацији. Конгресна библиотека у Вашингтону и јавна библиотека у Лос Анђелесу организују фестивале зина и у оквиру њих радионице израде, изложбе и њихову продају. Њујоршка јавна библиотека подстиче кориснике на креативно писање и креирање заједничког зина за све старосне групе, а библиотека Барнард колеџа афирмише коришћење зина у настави и учењу. На све наведене начине се потврђује културна и академска вредност зин публикација.

Кључне речи: зин публикација, уради сам, тематика, облик, фанзин, библиотека, фестивал, изложба, укљученост корисника, аматеризам, фанови, супкултура

Увод

„За израду фанзина су некада били потребни само папир, лепак, оловка, писаћа машина и маказе, а уз све то и љубав према стрипу, филму, књижевности, фотографији, музици или спорту“.

Мирослав Сташић¹

Шта је заправо зин? Ради се о скраћеници концепта магазин и представља самостално израђену публикацију мањег обима. Папирна везија је најчешће репродукована фотокопир апаратом или штампачем, а дигитална креирана софтверским алатом и дистрибуирана путем социјалних медија, веб-сајтова, мејлова и других онлајн платформи.² Циљ стварања ове врсте публикација које припадају некој од супкултура је размена ставова и искустава међу љубитељима музике, активистима и припадницима друштвено маргинализованих група (тамнопутих особа, жена, имиграната, ЛГБТК+³ особа) и окупљања око идеје спровођења друштвених промена. Зинови су дакле, самоиздавачке, самостворене, самодистрибуиране и некомерцијалне публикације.

¹ Немања Митровић, „Фанзини у Србији: Од фанова, за фанове – аматерске новине“, BBC News на srpskom, 8. 5. 2021, преузето 16. 8. 2021, <https://www.bbc.com/serbian/cyr/srbija-51758593>.

² За израду се могу користити Adobe InDesign, FlipHTML5 и др.

³ Акроним који се односи на популацију лезбејки, геј, трансродних, транссексуалних особа.

Зин се појављује већ у 16. веку у облику памфлета или летака, а тридесетих година 20. века покренули су га зин љубитељи научнофантастичних часописа, или часописа друге тематике под називом фанзин (стрип, музика (панк), арт). Касније су постали популарни међу припадницима панк супкултуре, затим као концепт уметничке форме, да би у 20. веку били иницирани међу члановима америчке бунтовничке групе Riot grrrl.⁴ Мирослав Сташић, библиотекар и новинар, описујући југословенску сцену „фанзинаштва“,⁵ наводи ауторе попут уметничке трупе *Медијала* (Леонид Шејка, Оља Ивањицки, Милић од Мачве итд.), редитеља Слободана Шијана, стрип аутора Сашу Ракезића (Александар Зограф), Студентског културног центра или панк бенда *Урбана терила* итд.⁶ Он наводи исцрпан преглед фанзина из области музике (панк, метал), затим стрипа, арта, спорта и научне фантастике. Према Сташићу, фанзини су створени „од љубитеља за љубитеље“.⁷

Насупрот класичним магацинима, који иду уз издавачке куће, типичан формат штампе и циљану публику, зинови нису окренути профиту већ више креативном изражавању у ограниченим тиражима и потенцирању заједништва.⁸ Начин њихове израде је „уради сам“, тако да су дизајн и физички формат потпуно отворени, са слободом коришћења, на пример, фотокопија, ручно шивених књига, скица итд. Дигитална варијанта зина (е-зин), све чешћа, пак, доприноси већем приступу корисницима. У односу на блог, зин није суочен са могућношћу кршења ауторских права, етике или сензибилитета читалаца.⁹ И још, објављивање на блогу се дешава у тренутку, док се зин ствара и материјал прикупља, пише или црта чак и годинама.

Тематика и облици зина

Што се жанра и изгледа зина тиче, постоји богатство формата. На веб-сајту Барнард колеџа (енг. Barnard College)¹⁰ разликује се десетак жанрова, међу којима су: 24 часа, уметнички, компилација, уради сам (енг. DIY),¹¹ фанзин, књижевни, за маме, миникомикс, зинови у облику једне странице која се преклапа, персонални, политички, програми, школски и подељени. На пример, фанзин је ручно израђена, аматерска публикација, коју креирају хипи или панк фанови, из привржености, а не због профита.¹² Затим, подељени зинови су заједничко дело више аутора (зинстера) који представљају конкретну тему и раздељени су по средини. За компилацију се бира тема и објављује позив за подношење пријава са роком. Након што стигну сви поднесци, зин се споји у задату тему из више перспектива.¹³

Зин може имати разнолике облике, а неке је лакше направити од других (Сл. 1).¹⁴ Постоје зинови увезани канапом, класично увезани, у облику хармонике, ситни који стоје у кутији шибица, велики зинови величине постера, дигитални онлајн зинови и др. (Сл. 2). Фанзини су најчешће А5 формата, налик школској свесци, углавном одштампани у црно-белој боји на

⁴ (Енг. Riot grrrl) Феминистички андерграунд панк покрет настао крајем 20. века у Америци. Теме којима се баве су силовање, насиље у породици, сексуалност, расизам и женско оснаживање.

⁵ Постоји подаци да је у Југославији до 1991. године излазило више од 300 различитих фанзина, од којих је значајан број забележен и у Србији.

⁶ Митровић, „Фанзини у Србији: Од фанова, за фанове – аматерске новине“.

⁷ Исто.

⁸ Зинови се штампају у мање од 100 примерака.

⁹ Barnard.edu, „Zines Are Not Blogs“, Zines Barnard College, preuzeto 11. 8. 2021, <https://zines.barnard.edu/are-zines-blogs>.

¹⁰ Barnard.edu, „Zine Genres“, Zines Barnard College, preuzeto 13. 8. 2021, <https://zines.barnard.edu/are-zines-blogs>.

¹¹ Енг. Doing Yourself In – DYI.

¹² Фанзини су, током хипи и панк покрета, били штампани медији андерграунд сцене и они се разликују од мејнстрим часописа јер их пишу фанови, обични људи који нису професионални новинари.

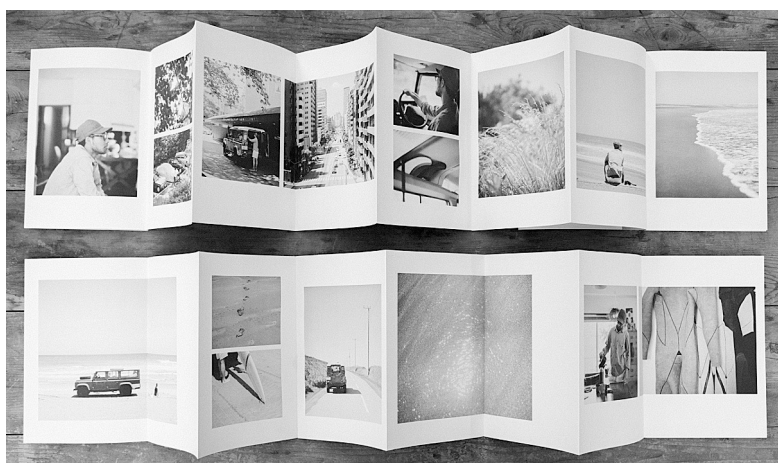
¹³ Barnard.edu, „Zine Genres“.

¹⁴ Sf Girl, „Zin Mania!“, 18. 2. 2016, preuzeto 16. 8. 2021, <https://www.sfgirlbybay.com/2016/02/18/zine-mania/>.

обичном папиру са насловницом коју красе разни колажи.¹⁵ На интернету се могу пронаћи мустре за самосталну израду дигиталних зина (нпр. Envato Elements, Flipsnack, Fliphtml5 итд.), идеје на Pinterest-у¹⁶ и туторијали на YouTube каналу.¹⁷

Сл. 1 Разноликост облика зина

Сл. 2 Зин публикација: Облик хармонике¹⁸

Доле приказани зин је одабран на Pinterest-у и објављен је на Twitter-у.¹⁹ У питању је насловница са колажом и упечатљивом феминистичком поруком који показује скуп младих девојака из осамдесетих година прошлог века. (Сл. 3).

¹⁵ Митровић, „Фанзини у Србији: Од фанова, за фанове – аматерске новине“.

¹⁶ Једна од најзаступљенијих друштвених мрежа за приказивање и промовисање различитих визуелних форми.

¹⁷ Амерички веб-сајт за дељење и размену видео-датотека.

¹⁸ Gillian Stevens, 4himglory, “Kinfolk Magazine”, Pinterest, preuzeto 16. 8. 2021, <https://www.pinterest.com/pin/3870349654967727/>.

¹⁹ Twit, Shocking Pink (1980's) feminist zine by a collective of young women in London, predating riot grrrl era #womensart, preuzeto 16. 8. 2021, <https://twitter.com/womensart1/status/926699388373741568>.

Сл. 3 Пример зина са Pinteresta²⁰

Коришћење и промовисање зинова

С обзиром на то да су зинови део фондова углавном америчких и других светских јавних и универзитетских библиотека, поставља се питање њиховог коришћења. Какав је статус библиотечког зина и да ли постоји популаризација зинова? Конгресна библиотека у Вашингтону (енг. Library of Congress) поседује растућу збирку зинова у папирној и дигиталној форми у оквиру опште збирке.²¹ Она садржи књиге, памфлете и увезане периодичне публикације на свим језицима, осим нпр. кинеског и арапског. Према класификационој шеми, не садржи публикације из области закона, музике и географских карата.

Иако се зинови понекад могу набавити путем дистрибутера, најчешћи начин набавке у библиотекама је куповина или поклон од аутора/издавача. Зинове скоро увек производи и дистрибуира једна особа, или мала група, па се стога они морају набавити директно од њих. Аутори су дужни да обезбеде ISBN/ISSN број и стекну ауторска права.

Многе америчке библиотеке нуде корисницима истраживање зинова и приручнике за њихову израду²² унутар општинских и специјализованих читаоница, онлајн приступ веб-сајтовима и учење из туторијала. Конгресна библиотека је организовала радионице израде зина на Националном фестивалу књиге 2017.

Према Сташићу, културни значај зина је био препознат и код највиших инстанци у српском библиотекарству, што је довело до замисли да се фанзини уврсте у централни регистар Народне библиотеке Србије, али је идеја ипак остала нереализована.²³

Други начин популаризације зинова су фестивали, једнодневни бесплатни догађаји на којима се окупљају зинстери из целог света да продају²⁴ своје зинове. На западној обали Амери-

²⁰ Isto.

²¹ Library of Congress, Research guides, "Zines at the Library of Congress", preuzeto 10. 8. 2021, <https://guides.loc.gov/zines/collections>.

²² Нуде информације почевши од алата, до изгледа, копирања, штампања, трговања, промоције, наручивања, слања поштом, дистрибуције и др.

²³ Митровић, „Фанзини у Србији: Од фанова, за фанове – аматерске новине“.

²⁴ Према Сташићу, фанзин из Лучана је крајем деведесетих година имао цену од 5 динара.

ке, ови догађаји постоје од 2001. Јавна библиотека у Лос Анђелесу (енг. Los Angeles Public Library) организује Зине Фест²⁵ од 2012, један од највећих у Америци. Важно је истаћи да је успоставила циркуларну збирку зинова у својих 7 огранака, што се показало као пракса и у другим јавним библиотекама.

Трећи вид популаризације зинова у библиотеци може бити кроз активно учешће корисника. Тако су, на пример, у Њујоршкој јавној библиотеци (енг. New York Public Library) формирали књижевни часопис под називом *Зин библиотеке*²⁶ у којем се потенцира креативно писање корисника и објављивање радова на одабрану тему, на различитим језицима и стилевима са циљем укључивања свих старосних група и заједница из којих потичу аутори.

Још једна иницијатива је организовање изложби посвећених фанзинима. Мирослав Сташић, библиотекар, у Народној библиотеци „Др Душан Радић“ у Врњачкој Бањи 2020. године је представио фанзине Расинског и Рашког округа.

Библиотека Барнард колеџа: Коришћење зинова у учioniци

Као наставна алатка, зин може послужити за ученике широког узрасног распона, а приликом одабира зинова важан је ниво вештине читања и сама идеја коју зин представља. Зинови се сматрају алтернативним изворима информација јер стоје насупрот више и лакше доступних медија као носилаца значајних информација. Један од примера добре праксе којим се афирмише коришћење зинова у настави²⁷ и учењу је Барнард колеџ (енг. Barnard College), који воде тамнопуте жене и транссексуалке. Њихова област проучавања и тематика су феминизам и женски идентитет и алтернативне теме о којима се расправља као што су активизам, анархизам, имиџ тела, пол, родитељство, квир заједница,²⁸ сексуално злостављање, Riot grrrrrl и др. Важно им је мишљење свих популација, а циљне групе њихових радионица²⁹ су средњошколци, студенти и групе извиђача.

На веб-страници Барнард колеџа (Barnard.edu) су истакнуте неке од зин библиотека које чувају папирне и дигиталне примерке и активне су широм света, од Аустралије, Канаде, преко Филипина, Италије, до Сједињених Америчких Држава.

Закључак

Ручно рађени аматерски летак, краћи часопис или дигитална верзија зина доносе алтернативне правце изражавања мишљења и уско су повезани са активизмом и супкултурама. Инспирацију црпе из филозофије „уради сам“, која занемарује традиционалне конвенције професионалног дизајна издавачких кућа, предлажући неконвенционалан и истинољубив допринос. То су оригинална креативна дела која преносе поруке заједништва и различите теме, која обрађују научну фантастику, спорт, феминизам, музику, филмске теме, књижевност, попут поезије и прозе, и садрже бројне фотографије, цртеже, колаже, графике и сл.

Штампани зинови немају светлу будућност јер се убрзано селе на интернет портале. Такође, могуће је да им недостају ISBN или ISSN бројеви и CIP запис, што додатно отежава њихову појаву у фонду библиотеке. Посебни облици записа или маске за њихову каталогизацију су

²⁵ Ziba Perez, "Celebrate Zines With L.A. Zine Fest and the Library", Los Angeles Public Library, May 21st, 2019, preuzeto 16. 8. 2021, <https://www.lapl.org/collections-resources/blogs/lapl/zine-fest-zine-zest>.

²⁶ New York Public Library, "Library Zine! Voices from Across The New York Public Library", preuzeto 14. 8. 2021, <https://www.nypl.org/nyplzine>.

²⁷ Barnard.edu, "Zine Classes and Workshops", Zines Barnard College, preuzeto 13. 8. 2021, <https://zines.barnard.edu/zine-classes-and-workshops>.

²⁸ Енг. queer. Користи се као назив за целокупну хомосексуалну, бисексуалну, трансродну и интерсексуалну заједницу. Такође се односи на активизам, покрет, теоријски правац.

²⁹ Већ и преко Zoom апликације.

можда неопходни. У напредним библиотекама као што је Конгресна, постоји особље које се посебно бави тражењем и набавком зина и они су унесени у електронски каталог и могуће их је поручити.

Додатно, иностране библиотеке по питању зина заузимају проактиван приступ и укључују своје кориснике у њихову израду, подстичући их на писање, као што је то случај Њујоршке јавне библиотеке. Док у Лос Анђелесу јавне библиотеке организују фестивале за њихову продају и имају циркуларне збирке зина по оградима.

Став Конгресне библиотеке је да фонд треба да садржи алтернативне самоиздате монографске, периодичне публикациије, памфлете, е-публикације и др., јер потичу из различитих етничких, верских и других мањинских заједница које представљају богату америчку културну разноликост. Зато би, уопштено говорећи, библиотеке требало да их признају и чувају као облик публикације са специфичном културном и академском вредношћу, набављају их, дају на коришћење и изучавање њиховог креирања.

Литература и извори:

1. Barnard.edu. "Zines Are Not Blogs". Zines Barnard College. Preuzeto 11. 8. 2021. <https://zines.barnard.edu/are-zines-blogs>.
2. Barnard.edu. "Zine Classes and Workshops". Zines Barnard College. Preuzeto 13. 8. 2021. <https://zines.barnard.edu/zine-classes-and-workshops>.
3. Barnard.edu. "Zine Genres". Zines Barnard College. Preuzeto 13. 8. 2021, <https://zines.barnard.edu/are-zines-blogs>.
4. Library of Congress. Research guides. "Zines at the Library of Congress". Preuzeto 10. 8. 2021. <https://guides.loc.gov/zines/collections>.
5. New York Public Library. "Library Zine! Voices from Across The New York Public Library". Preuzeto 14. 8. 2021. <https://www.nypl.org/nyplzine>.
6. Mitrović, Nemanja. „Fanzini u Srbiji: Od fanova, za fanove – amaterske novine“, BBC News na srpskom, 8. 5. 2021, preuzeto 16. 8. 2021. <https://www.bbc.com/serbian/cyr/srbija-51758593>.
7. Perez, Ziba. "Celebrate Zines With L.A. Zine Fest and the Library". Los Angeles Public Library. May 21st, 2019, preuzeto 16. 8. 2021. <https://www.lapl.org/collections-resources/blogs/lapl/zine-fest-zine-zest>.
8. Sf Girl. "Zin Mania!". 18. 2. 2016, preuzeto 16. 8. 2021. <https://www.sfgirlbybay.com/2016/02/18/zine-mania/>.
9. Stevens, Gillian, 4himglory. "Kinfolk Magazine". Pinterest, preuzeto 16. 8. 2021. <https://www.pinterest.com/pin/3870349654967727/>.
10. Twit. Shocking Pink (1980's) feminist zine by a collective of young women in London, pre-dating riot grrrl era #womensart. Preuzeto 16. 8. 2021. <https://twitter.com/womensart1/status/926699388373741568>.

Zine Publications

Summary

As a reflection of the subculture, amateurs, and fans of comics, punk music, science fiction, film, sports, etc., independently create, publish, and distribute shorter publications. These are zine publications. Photocopiers play a big role in their production, and their authors follow do-it-yourself philosophy. Applications for creating e-zines are available on the Internet. As for the shape, they may be the handmade accordion-shaped leaflets, publications in the form of short newspapers resembling A5 notebooks with collages on the cover, as well as small publications placed in a matchbox, large poster-sized zines, etc., or digital zines that quickly take primacy over paper forms. The goal of making such alternative publications is to emphasize the values of socially marginalized groups (dark-skinned people, women, immigrants, LGBTQ + people), activists, music lovers, fans, etc. Unlike publishing houses, zines are not focused on profit but more on creative expression in limited editions and emphasizing togetherness. The paper presents examples of good practice from several renowned American libraries that preserve this type of material, provide services for their use and work on their popularization. The Library of Congress and the Los Angeles Public Library organize zine festivals, which include workshops for making zine publications, as well as exhibitions and sales. The New York Public Library encourages users to write creatively and create a common zine for all age groups, and the Barnard College Library affirms the use of zine in teaching and learning. The cultural and academic value of zine publications is confirmed in all the above ways.

Keywords: zine publication, do it yourself, themes, shape, fanzine, library, festival, exhibition, user involvement, amateurism, fans, subculture

Примљено: 13. септембра 2021.

Исправке рукописа: 3. октобра 2021.

Прихваћено за објављивање: 8. октобра 2021.